

NASTAVNIK U SUVREMENOM SUSTAVU ODGOJA I OBRAZOVANJA

Kriza suvremene škole u izravnoj je vezi s krizom nastavničke profesije. Rješavanje navedene krize zavisi prije svega od napuštanja tradicionalnog položaja nastavnika na svim trima poljima odgojno-obrazovnog rada: promjenom odnosa između (1) nastavnika i učenika, (2) nastavnika i nastavnog sadržaja te (3) učenika i nastavnog sadržaja. (1) Suvremeno obrazovanje pretpostavlja prije svega promjenu odnosa između nastavnika i učenika tako da nastavnik gradi autoritet na temelju suradnje i dijaloga, uvažavanja i ohrabririvanja poticajnog partnerstva umjesto hijerarhijske napetosti koju stvara odnos između nadređenih i podređenih dionika odgojno-obrazovnog procesa. (2) Nastavnik nije više jedini prenositelj znanja svojim učenicima jer suvremeni mediji i komunikacijska tehnologija u tom pogledu pružaju neslućene mogućnosti. (3) Promjena tradicionalnog odnosa između učenika i nastavnog sadržaja svodi se na osiguravanje učenikova aktivnog ovladavanja cjelokupnim procesom učenja. »Učiti kako se uči nije samo još jedna parola. To predstavlja specifičan prilaz koji sami nastavnici moraju da svladaju, ako žele da se osposobe da ga prenesu na druge.« (Faure et al., 1975, str. 237).

Sve navedene promjene pomaknut će težište nastavnčkog rada s izvršnih na pripreme i analitičke aktivnosti. Međutim, nastavnik pritom neće izgubiti holistički pristup odgojno-obrazovnom procesu.

U pravu je William Glasser kada kaže: »Bez obzira na to podbacuje li kvaliteta u industriji ili školama, ništa se neće poboljšati dok rukovoditelji ne promijene sustav. Za neuspjeh nikad nisu krivi radnici« (1999, str. 21). Kvalitetan nastavnik je *condicio sine qua non* kvalitetne škole.

Nastavnik je u epicentru sustava odgoja i obrazovanja te od njegova obrazovanja, motivacije i statusa zavisi kvaliteta odgoja i obrazovanja. U tom kontekstu, prije više od 30 godina, kao jedan od vodećih principa prosvjetne politike koji bi trebao dovesti do promjena ekspertni tim UNESCO-a navodi da će nastavnička profesija biti u stanju izvršiti svoju ulogu u budućnosti jedino ako dobije i ako bude sama izgradila strukturu koja je bolje prilagođena suvremenim sistemima obrazovanja (Faure et al., 1975).

Ključne mjere za unapređenje nastavničke profesije (Radeka i sur., 2010a) bolja je selekcija nastavničkih kandidata, poboljšanje inicijalnog obrazovanja nastavnika, unapređenje profesionalnog usavršavanja nastavnika, kvalitetnija selekcija i usavršavanje profesora koji obrazuju nastavnike, poticajni nadzor nastavnčkog rada, uspješnije upravljanje školama, uključivanje roditelja i kompetentnih vanjskih suradnika s radnim iskustvom u stručne predmete, stvaranje privlačnih radnih uvjeta (prikladnijim plaćama, posebnim poticajima za nastavnike u udaljenim i osobito siromašnim područjima, pokretljivošću među nastavnicima) te kontinuirano osiguravanje kvalitetnih nastavnih materijala (Delors i dr., 1998, str. 165-168). Sputana problemima »nastavnička struka sve je manje zanimljiva mladima koji se upisuju na fakultete jer nema visok društveni status i nije dobro plaćena. Taj se trend može promijeniti samo ako se poduzmu neki praktični koraci prema podizanju profesionalnog statusa nastavnika, njihovih uvjeta i plaća, a u skladu s Međunarodnom poveljom o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima« (UNESCO-ovo *svjetsko izvješće...*, 2007, str. 84).

Kakav je status nastavnika u Hrvatskoj? Istraživanje inicijalnog obrazovanja nastavnika Marka Palekčića sa suradnicima (2005) pokazuje da nastavnički studiji ne ispunjavaju

⁴ Dr. sc. Igor Radeka, izv. prof., Odjel za pedagogiju Sveučilišta u Zadru

očekivanja studenata, tj. ne pridonose jačanju, proširenju i obogaćivanju inače pozitivne motiviranosti studenata. Slaba povezanost interesa studenata s kvalitetom sveučilišne nastave traži unapređenje pedagoške kvalitete poučavanja. Kada se ima na umu da kvaliteta studiranja u značajnoj mjeri zavisi od međuodnosa kvalitete nastave i stupnja motiviranosti, jasno je da se u tom pogledu sveučilišnim nastavnicima treba posvetiti veća pozornost (Palekčić i sur., 2004).

Kod nastavničkog obrazovanja uz kontinuirani rad u školi također su utvrđeni veliki problemi. Istraživanje Igora Radeke i Izabele Sorić (2005) pokazuje da profesionalno usavršavanje nastavnika u Hrvatskoj ne zadovoljava njihove potrebe. Riječ je o netransparentnom, nedorečenom, nedovoljno izgrađenom, centraliziranom i ponudom vođenom modelu *In-service Teacher Traininga (INSETT)*, koji u Europskoj uniji zamjenjuje decentralizirani i potražnjom vođeni model *Teacher Professional Developmenta (TPD)* usmjeren prema individualizaciji specifičnih potreba svakog pojedinog nastavnika. U tom kontekstu napušta se masovno usavršavanje nastavnika uz rad na ujednačen način (*INSETT*) i umjesto njega razvija decentralizirani i potražnjom vođeni model koji se temelji na puno bogatijoj ponudi, mnogostrukim nositeljima usavršavanja i raznolikim izvorima financiranja (*TPD*). U tom, kao i u prethodnom konceptu, središnja administracija utvrđuje prioritete usavršavanja, vrednuje način usavršavanja te verificira njegove nositelje. Prijelaz iz *INSETT*-a (u kojem središnje državne institucije na tradicionalan način oblikuju usavršavanje) u zadovoljavanje specifičnih razvojnih potreba svakog pojedinog nastavnika *TPD*-om⁵ temeljna je pretpostavka unapređenja kvalitete profesionalnog usavršavanja nastavnika (Zafeirakou, 2002).

Dodatan problem je to što postojeći model profesionalnog usavršavanja nastavnika u Hrvatskoj nije usklađen s inicijalnim obrazovanjem nastavnika niti je sustavno promišljen (Domović i Godler, 2003).

Nastavnici u hrvatskim školama nisu zadovoljni niti vlastitim profesionalnim, ekonomskim i društvenim statusom. Preko 70 % nastavnika nije zadovoljno uvjetima rada. Čak 90 % nastavnika nije zadovoljno životnim standardom, a preko 70 % smatra da bi se poboljšanjem životnog standarda unaprijedila kvaliteta nastavničkog rada. Pored toga, 50 % nastavnika procjenjuje društveni ugled svoje profesije osrednjim, a niskim i vrlo niskim 36 %. Umjesto najnižih pozicija društvenog ugleda među visokostručnim zanimanjima nastavnici smatraju da bi trebali biti na vrhu društvene ljestvice. Radi svih navedenih problema čak 1/3 nastavnika prihvatila bi neki drugi nenastavnički posao i ne bi ponovno izabrala nastavničku profesiju⁶ (Radeka i Sorić, 2006).

Može se zaključiti da su nastavnici u Hrvatskoj intrinzično motivirani za nastavnički studij i nastavničku profesiju. No, tako značajna profesija ne smije počivati isključivo na entuzijazmu bez adekvatne podrške sustava. Treba podići životni standard, unaprijediti društveni ugled nastavničke profesije i statusni položaj, poboljšati uvijete u kojima nastavnici rade, napustiti naslijeđeni egalitarizam, tj. neselektivni pristup nastavnicima. Postojeći status nastavničke profesije poguban je za suvremenu školu i društvo u cjelini. U središtu obrazovnih prioriteta trebaju biti promjene obrazovanja i uvjeta rada nastavnika. Ubrzani razvoj Hrvatske i dostizanje obrazovnih standarda razvijenijih zemalja Europe pretpostavlja brzo i sustavno rješavanje evidentnih problema nastavničke profesije. Navedeni problemi ne mogu se riješiti sami od sebe igrom slučaja niti dobrohotnom željom pojedinaca, nego jedino strateškom, stručno kompetentnom i dugoročno vođenom reformom.

⁵ O načinima prijelaza iz *INSETT*-a u *TPD* vidjeti više u: Radeka i Rogić, 2010b, str. 12.

⁶ Unatoč tome što ti nastavnici ne napuštaju profesiju, njihovo nezadovoljstvo utječe na smanjenje kvalitete njihova rada. S druge strane, nezadovoljstvo nastavnika snižava interes za nastavničkom profesijom, što u konačnici dovodi do sve prisutnijeg manjka čitavog niza nastavničkih profila.

Literatura

- Delors, J. idr. (1998). *Učenje: blago u nama: Izvješće UNESCO-u Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja za 21. stoljeće*. Zagreb: Educa.
- Domović, V., Godler, Z. (2003). Suvremeno obrazovanje učitelja u Europi i/ili moguća budućnost obrazovanja učitelja u Republici Hrvatskoj, *Metodika*, br. 6, str. 49-60.
- Faure, E. idr. (1975). *Učiti za život: svijet obrazovanja danas i sutra*, Beograd, Stručna štampa.
- Glasser, W. (1999). *Nastavnik u kvalitetnoj školi*. Zagreb: Educa.
- Palekčić, M., Radeka, I., Petani, R. i Müller, F. (2004). Interes za studij: Empirijsko istraživanje uvjeta i učinaka interesa za sveučilišni studij. *Napredak*, br. 4, str. 389-404.
- Palekčić, M., Radeka, I. i Petani, R. (2005). Motivacija za studij i zadovoljstvo studijem. U zborniku: *Stanje i perspektive obrazovanja nastavnika: Situation and prospect of teachers' education*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, str. 69-73.
- Radeka, I. i Sorić, I. (2006). Zadovoljstvo poslom i profesionalni status nastavnika. *Napredak*, br. 2, str. 161-177.
- Radeka, I., Palekčić, M. i Rogić, A. M. (2010a). Lehrerfortbildung in Kroatien: Stand und Perspektiven. U zborniku: *Lehrerinnen und Lehrer lerner: Konzepte und Befunde zur Lehrerfortbildung*. Münster: Waxmann Verlag GmbH, str. 451-459.
- Radeka, I. i Rogić, A. M. (2010b). Strukturne promjene u obrazovanju nastavnika. U zborniku: *Perspektive cjeloživotnog obrazovanja učitelja i odgojitelja*. Zadar: Sveučilište u Zadru, str. 9-23.
- UNESCO-ovo svjetsko izvješće: *Prema društvima znanja (2007)*. Zagreb: Educa.
- Zafeirakou, A. (2002). In-service training of teachers in the European Union. Exploring central issues. *Metodika*, br. 5, str. 253-278.